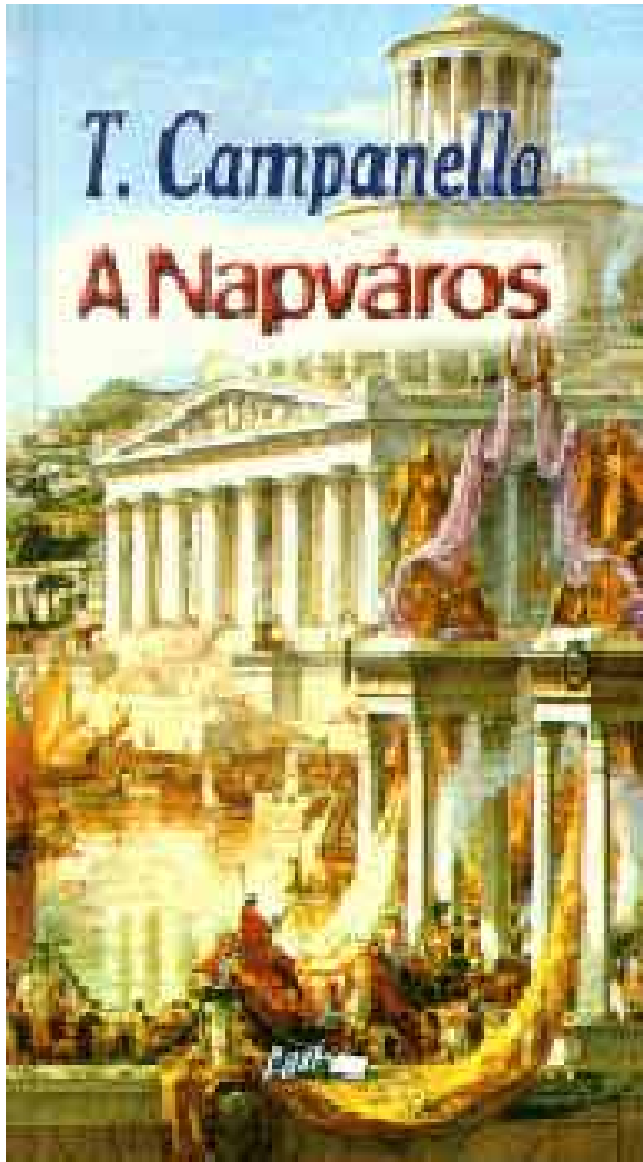

CAMPANELLA: NAPÁLLAM-NAPVÁROS

Bevezetés

*„Arra születtem, hogy három szörnyet győzzek le:
zsarnokság, álokoskodás és alakoskodás ez...
gazdagság, háborúk, pestis, irigység, csalás,
igaztalanság, restség és paráznság*

*nyomukban jár: legyőzőm mindegyiket,
bajaink gyökere gyermeki tudatlanság."*

(Campanella: A világ bajainak három gyökeréről)

Tommaso Campanella életét, sorsát talán az határozta meg leginkább, hogy a XVI. század végére, a XVII. század elejére az itáliai reneszánsz már a véget jelentő végső válságba jutott. A kor két legfőbb jellemzői - a gazdaság állandósuló válsága és a katolicizmus megreformálásával igen megerősödő Szent Inquisitio tevékenysége - közül az utóbbi volt döntőbb befolyással Campanellára. Az erőszakos Inquisitio működésénél elég ha utalunk néhány jelentősebb reneszánsz elmével szembeni fellépésre: Carnasecchi kivégzése 1567-ben, Giordano Bruno megégetése 1600 Virágvasárnapján, Lucilio Vanini kivégzése 1617-ben, vagy Galileo Galilei üldözése.

Tommaso Campanella Dél-Itáliában, Calabria tartományban született, egy elég szegény családban. Ezen okból a kellő műveltség megszerzésére egyetlen lehetősége volt: belépett a dominikánus rendbe, ahol tehetségének megfelelően igen alapos oktatásban részesítették. Lázás gondolatai azonban, melyek egyre inkább feszültséget keltettek közte és a rend vezetői között, 1591-ben a renddel való szakításhoz vezettek. Ekkor fogja perbe először a Szent Inquisitio, de 1593-ban a vádak alól még felmentik.

Ezután nagy vándorlásba kezd, mely során eljut Firenzébe, Rómába, Bolognába, Padovába. Ekkor ismerkedik meg Galileivel, ki igen nagy hatással van rá. Ismételten letartóztatják, de pártfogóinak befolyása ismét megmenti. Miután szabadon engedik elkezd hirdetni prófeciáit, melyek az általa is megjövendölt, 1600-ban bekövetkező világvégére alapozódtak. Emelett szónoklatai a dél-itáliai spanyol uralom ellen is irányulnak, szervezkedni kezd annak megdöntésére. Mozgalmát elárulják, és 1599 november 8-n Nápolyban letartóztatják, és immár másodszor a spanyol Szent Inquisitio elé idézik. A halálos ítéletet csak úgy tudja elkerülni, hogy örültséget színlel, így "csak" "örök időkre" tömlőcbe vetik.

Támogatóinak azonban sikerül elérniük, hogy 1526-ban szabadon bocsássák. Ekkor a pápai udvarba megy, hol VIII. Orbán pápát /1623-1644/ próbálja meggyőzni igazáról. 1634-ben azonban összeesküvéssel vádolják, így a gyanú elől ismételten menekülnie kell.

Immáron elhagyja Itáliát és az ultramontán területekre megy, ahol is a francia király udvarában lel menedékre. Itt élvezi Richelieu bíboros figyelmét, de gondolatai pusztán csak "érdekességek" az udvar számára, gyakorlati megvalósításuk lehetőségét senki sem veszi komolyan.

Campanella ekkor egyre inkább az asztrológia felé fordul, társadalmi, metafizikai kérdésekkel többé már nem igen foglalkozik. Az asztrológiában nem szerzett különösebb érdemeket, kivéve talán, hogy a fáma szerint megjósolta halálának napját: 1639 május 21..

Művei többnyire német területen jelentek meg, hol a reformációnak köszönhetően a könyvnyomtatás igen nagy méreteket öltött, s így erre lehetőséget nyílt. Elgondolásaira a reformáció teoretikusai igen szívesen hivatkoztak, mint annak kiváló példájára, hogy a "pápista Itáliában" is léteznek "helyesen gondolkodók".

Campanella álláspontja azonban nem oly radikális mint ahogy ez a Napvárosból kitűnhet. "De Monarchia Hispanica"-jában /1600/ keresztes hadjáratért könyörög a spanyol királynak, melyet

a Török Birodalom ellen kellene vezetni, így létrehozandó az Egyetemes Királyságot. 1638-ban íródott "Ecloga"-jában, melyet XIV. Lajos születésére írt, megjósolta egyrészt a "recuperatio Terrae Sanctae"-t, másrészt a "renovatio saeculi"-t. Szerinte XIV. Lajos király 1000 nap alatt meghódítja a világot, majd teljesen kereszténnyé teszi azt, s ezzel beköszönt az "új Jeruzsálem" érája, amivel a kereszténység küldetése beteljesül.

Campanella Napvárosában igen sok antik és reneszánsz elemet fedezhetünk fel. Ez annál is inkább érthető, mivel a szerző főleg e két korszak gondolkodói iránt érdeklődött.

Az antik filozófusok közül legfőképpen Platón, Arisztotelész és a püthagóreusok elképzelései tűnnek fel. Platónra utal a Napváros dialógusformája és az "Állam" néhány gondolatának megjelenése /pl.: mindkét államot csak a filozófusok, tudósok vezethetik/. Arisztotelészre utal Campanella etikája: a Sztagirita "arany közőpútját" ismerhetjük fel a Napváros etikai felfogásánál.

Campanella azonban elég jól ismerte az Egyházatyák és a skolasztikusok - főleg Aquinói Szt. Tamás - azon elképzeléseit, melyek beleférték az ő világképébe /pl.: a természetjog/. Rájuk főleg a "Vitás kérdések a legjobb köztársaségról" című részben hivatkozik.

A reneszánsz gondolkodók közül, - kik talán a legnagyobb befolyással voltak rá - főleg a firenzei újplatonistákat /Marsilio Ficino, Pico della Mirandola/ és Telesiot kell megemlítenem. Ez utóbbi azért is fontos, mert az ő hatására tanúsított Campanella igen nagy érdeklődést az asztrológia iránt, melynek nyomát a Napváros szinte minden oldalán felfedezhetjük.

A szellemi atyák közül még megemlíteném Mórú Tamást, kinek "Utópiá"-ját Campanella ismerte és akit nagyon tisztelt.

Ha összehasonlítjuk a reneszánsz e két nagy képviselőjének utópiáját az újkor utópistáinak műveivel, akkor fontos azonosságokat de különbségeket is fellelhetünk. Az azonosság abban mutatkozik meg, hogy mindkét korszak utópistáinál fontos szerep jut a természetességnek, caritasnak, tudományosságnak, de az azonosság legfőképpen az ésszerűség, ami szemünkben talán már túlzott propagálásában jelenik meg - gondoljunk csak Fourier Falanszterére.

A különbség leginkább az ideális állam tér és időbeli elhelyezkedésében mutatkozik meg. Míg a reneszánsz gondolkodók utópiái a jelenben léteznek, csak a térben másutt /pl.: a Napváros valahol Szumátra környékén/, addig az újkori gondolkodók államukat, közösségüket az ideálisnak képzelt jövőbe, vagy a múltba helyezik.

Campanella műveinek hatása tehát leginkább az újkor utópistáinál jelent meg, bár előszeretettel hivatkoznak rá a náciizmus ideológusai is. Ők főleg Campanella "fajtanemesítési programjában" látták előfutárunknak e jeles gondolkodót.

E bevezetőt végül azzal zárnám, mintegy szubjektív magánvéleményként, hogy Campanella társadalmában valószínűleg a XX. század embere nem élne szívesen, azonban a mű számos elgondolása mindenféleképpen figyelemreméltó.

A Napváros

1. Politikai berendezkedés, társadalom

A Napváros államformája az ún. vegyes államforma /governo misto/. Ez az elnevezés arra utal,

hogy az ilyen állam nem sorolható be tisztán Arisztotelész "Politikájá"-ban felsorolt típusokba, tehát az oligarchiába, a monarchiába és a demokráciába, hanem ezeknek mintegy ötvözete. Ez az elgondolás elég elterjedt volt a reneszánszban.

A várost a papság irányítja, akik egyben a főbb tisztségviselők is. Ezek közül a legfontosabbak: a Nap /másnéven Metafizikus/, a Hatalom, a Bölcsesség és a Szerelem.

A Nap áll az állam élén, személyében Isten hatalma testesül meg, ő Isten földi helytartója. Neki egyszemélyben minden tudomány ismerőjének, tudójának kell lennie, ő a legbölcsebb ember a városban. Általában a papok közül választják, bár a társadalom egyéb rétegéből is származhat, ebben az esetben megválasztásakor automatikusan pappá lesz. Nem lehet 35 évesnél fiatalabb. Az igazságszolgáltatásban ő a legfelsőbb fórum, halálra ítéltnek csak az ő beleegyezésével adhatnak kegyelmet. Tisztségét addig tölti be, míg nála bölcsebbet nem talál. Ebben az esetben önként lemond hatalmáról annak javára.

A Nap mellé három tisztségviselő van rendelve. Az egyik a Hatalom /másnéven Pon, ez az olasz possanza szóból ered/. Alája tartozik a hadügy. Háború esetén mindenki felett áll, kivéve természetesen a Napot. Számos beosztottja van, pl.: Stratéga, Bajnok, stb. A második főtisztviselő a Bölcsesség /Sin - Sapienza/. Ő felelős a művészetekért, mesterségekért, a tudományokért. Annyi tisztségviselője van, ahány tudomány és erény létezik. Az ő birtokában van a "Bölcsesség Könyve", melyben bennefoglaltatik minden tudás. A harmadik főtisztviselő a Szerelem /Mor - Amore/. Egyetlen feladata a nemzés felügyelete. Ők hárman a fellebbviteli bíróság, hozzájuk lehet az ügyek újratárgyalásáért folyamodni. A Nap és a mellérendelt tisztségviselők döntése törvényerejű.

Minden feladatra nekik alárendelt és hozzáértő hivatalnokok és mesterek vannak.

Felelősségrevonásnál ők a bírák - elsőfokú bíróság. Azonnal ítéletet hoznak, jogukban áll fizikai kényszerrel is alkalmazni. Érdekesség, hogy a bizonyításhoz minimum öt tanú kell.

Az államban három tanács működik. Az ún. Nagytanács, melynek minden húsz énnél idősebb ember a tagja. Fontos, hogy a nők is tagok! Itt határozatot hoznak a háborúk kérdésében, és itt jelölik ki a tisztségviselőket is. Ez egyértelműen a kr. e. V. századi Athén hatása a műben. A másik az ún. negyven fős tanács. Ennek a négy főbb tisztviselő és más magasrangú hivatalnokok a tagjai. Itt nevezik ki a Nagytanács által jelölteket. S végül a négy legfőbb tisztviselő tanácsa, melyet minden második nap tartanak. Az ő döntésük már törvényszintre emelkedik.

Az államban mindenki egyenlő jogokkal bír és csak közösségi tulajdonnal rendelkezik. Ennek az egyik - a kortársak közt, de napjainkban is - legnagyobb vitát kiváltó következménye a nő- és gyermekközösség. Ez sem minden előzmény nélküli gondolat: emlékezzünk csak az ókori Spártára, vagy Platón "Államá"-nak nőközösségére. Campanella elgondolása azonban igen radikális. Az államban minden nő közös, de a nemi aktus csak igen szigorúan szabályozott keretek közt történhet. A Szerelem szabja meg hivatalnokai segítségével, szigorúan tudományos alapon a szeretkezés idejét - igen fontos szerepet kap az asztrológia. A párokat az aktus előtt, alatt és után ellenőrzik. Fontos a higénia, de tilos a paráználkodás, például a szodomia. Nemzést csak minden tekintetben egészséges, huszonegy évnél idősebb férfi és tizenkilenc évnél idősebb nő folytathat. E kor alatt, vagy pusztán örömszerzés céljából is

történhet szexuális kapcsolat, de csak terhes vagy meddő nőkkel és szintén szigorú ellenőrzés mellett. A nemzés célja a fajtanemesítés, és ezért a párokat úgy állítják össze, hogy azok együttes tulajdonságai a lehető legtökéletesebbek legyenek /pl.: kövér nőt sovány férfival fektetnek össze/.

A Város törvényeiben a római jog és a görög szokásjog érvényesül. Ennek kitűnő példája a talio-elv széles körű alkalmazása, vagy a vendégbarátság intézménye. A peranyagot nem foglalják írásba, azonnal döntenek az ügyekben.

A hadviselésre, hadfelszerelésre az jellemző, hogy rendkívül kifinomult eszközökkel és stratégiával rendelkeznek. Minden lakost kiképeznek, bár harcban csak a férfiak vesznek részt, kik magukkal visznek néhány idősebb gyermeket tapasztalatszerzés céljából. A nők csak a város védelmében kapnak szerepet. A katonai kiképzést tizenkét éves korban kezdik meg, e koron felül mindenki hadköteles és hadrafogható. Itt is erősen érezhető a spártai hatás. Háborúban a napvárosiak igazságosak és megbocsátók, általában őket szokták megtámadni a környező hatalmak. A csata után nincs rablás, harácsolás, a szerzett vagyon közös tulajdonba kerül. A napvárosiak végső célja, hogy elveiket az egész világon eltejesszék.

2. Gazdaság

Az általuk legnemesebbnek tartott foglalkozásokhoz mindenki ért az államban. Ezek a pásztorkodás, katonáskodás, illetve a földművelés. Nemesnek nem az számít aki annak születik, vagy gazdag, hanem az aki minél több mesterséget ismer. Mindenki azt a foglalkozást űzi, amelynek végzésére a leginkább hajlamos. Ezek a gondolatok leginkább egy idealizált szerzetesi közösségre emlékeztetnek, ne felejtjük Tommaso Campanella szerzetes volt !

A mezőgazdaság, mint szinte minden más igen fejlett. Ez a domináns ágazat a gazdaságban, s ez tipikusan középkori felfogás. Minden termőföldet megművelnek, ami azt jelenti, hogy vagy növénytermesztés vagy állattenyésztés folyik rajta. Az állattartásban is igen fontos a nemesítés, tenyésztés. Ebből kiindulva tartja egyértelműen helyesnek Campanella az emberek nemesítését is, hisz ha az állatoknál is így járnak el, akkor az embereknél még inkább ezt kell csinálni. A mezőgazdaság két könyve a Georgica és a Bucolica, melyekben minden megtalálható, amit tudni kell ezen ágazatról.

A Napváros iparát a szerző nem igazán ismerteti, csak annyit tudunk meg, hogy mindenük megvan amit eddig az emberiség feltalált, sőt olyan eszközöket is ismernek melyek más országokban nem találhatók meg. Meglévő tárgyaikat is folyamatosan fejlesztik.

A kereskedelem azonban nem tölt be központi szerepet. Pénzüik belső használatra nincs, bár ismerik a pénz fogalmát. Sőt alkalmazzák is, de kizárólag követeik, kémeik számára tartanak belőle. Belkereskedelem nincs, mivel minden szükségletüket központi raktárakból szerzik be, elosztás útján. Kereskedni csak a külföldről hívott kereskedőkkel szoktak. Főlegüket elcserélik olyan dolgokra amikre épp szükségük van. Tehát kereskedelmük barter jellegű. Annak ellenére, hogy nem kereskednek hajózásuk is nagyon fejlett, a hajóikat ismeretszerzésre

használják.

A gazdaság egészében az egészséges versenyszellem uralkodik, mely egyébként az élet minden területére érvényes. Feletteseiknek azonban feltétlen engedelmességgel tartoznak. Mindenütt nagyon magasfokú a szervezettség, ezért is működik a gazdaságuk igen ésszerűen és hatékonyan. A vagyoni helyzetet úgy jellemezhetnénk, hogy mindenki egyszerre gazdag és szegény, mivel minden egyénnek megvan mindene, bár a luxust nem ismerik. Ez az életmód az Apostolok életére emlékeztet. Minden ember a szószoros értelmében vett munkával napi négy órában foglalkozik. Érdekesség, hogy bár ismerik a rabszolgaság inézményét, nem használják azt.

3. Vallás, kultúra, nevelés

Mint már említettem az állam legfőbb papja a Nap, rajta kívül még huszonnégy pap van, kik a Város közepén elhelyezkedő Templomban élnek és szinte kizárólag asztrológiával foglalkoznak. A vallás monotheista, a kultusz központja a már említett Templom, mely egymagában a Kozmoszt szimbolizálja. Ismerik a világ összes vallását, bár az övék egyikbe se sorolható, azokból csak példákat emelnek át a sajátjukba. Habár más vallások kulcsszemélyiségeit ismerik s tisztelik, de csak mint bölcs embereket, s nem mint messiásokat vagy prófétákat, ugyanis az ő vallásuk nem kinyilatkoztatott. Istent imádják, ki a Nap személyében és a fényben jelenik meg előttük.

Szentháromságuk sajátos, és a katolikus egyház dogmájától meglehetősen eltérő. Az Atyát a Hatalom, a Fiút a Bölcsesség, a Szentlelket a Szerelem jeleníti meg. Ezek Isten attribútumai, tehát annak elidegeníthetelen részei. Hiszik a lélek halhatatlanságát. Ez azért fontos, mert így nem ismerik a félelmet a harcban, bátran vállalják akár a halált is városuk érdekében. A szabad akarat teljességét hirdetik. Az ember akarata olyannyira szabad, hogy az igaz ember akár az égi jelekkel is szembeszegülhet, ami igen figyelemreméltó, ha felidézzük milyen fontos szerepet tölt be az asztrológia a Város mindennapjaiban, a harcászattól a nemzésig bezárólag. A világot nem örökkévalónak képzelik el, várják az utolsó nap eljövételét.

Isrenüket félik és rendszeresen engesztelő áldozatot mutatnak be neki. Ez a szertartás egy sajátos emberáldozat. Rendszeresen, szent ünnepeiken egy önként jelentkezőt kifeszítenek a Templom tetején, ki ott harminc napig bőjtöl. Ha Isten megbocsátott, akkor az áldozat túléli, és ettől fogva igen megbecsült tagja lesz a társadalomnak. Ha nem éli túl, akkor az engesztelést addig folytatják, míg Isten meg nem bocsát a Városnak.

Az állam életében jelentős szerepet tölt be a gyónás is. Ez nem csak az egyes ember vezeklése a bűnbocsánatért, hanem fontos információforrás is a Napváros vezetőinek. Ugyanis mindenki a felettésének gyón, ki a hallottakat saját gyónása során továbbmondja felette állónak, igaz név nélkül. Így az információ végül eljut a hierarchia legfelsőbb fokára, a Naphoz, ki ily módon betekintést nyer az állam problémáiba. Halottaikat nem temetik, hanem elhamvasztják.

Campanella ezen vallási tézisei sokban emlékeztetnek a keresztény dogmatikára, azonban igen fontos eltérések is vannak. Hogy csak a legfontosabbakat említsem: Campanella nem ismeri el Jézus Krisztus messiás mivoltát, s ezzel isteni személyiségét; Szentháromság-felfogása is új, hisz az Atya-Fiú-Szentlélek hármast felváltja a Hatalom-Bölcsesség-Szerelem hármassal. Ha

csak ezt a két eltérést vesszük, az is elégnek tűnik, hogy az akkor már hatalma teljében lévő Inquisitio a színe elé citálja a szerzőt.

Campanella nevelésről írott gondolatai rendkívül "modernnek" tűnnek, legalábbis gyökeresen eltérnek a korban bevett módszerektől. A Napállamban mindenki számára kötelező az írni-olvasni tanulás és az úszásoktatás (!). Ez utóbbi elég váratlan ötlet, hiszen a XVI-XVII. században rendkívül kevesen tudtak úszni, bár mondjuk az alfabétizmus is csak kevesek kiváltsága. A gyermekek anyjuknál két-három éves korukig maradnak, majd dajkákhöz adják őket. /A társadalomnak tehát nem a család az alapsejtje, mint Morusnál, mindenfajta családi kötelék - bármily csonka legyen is az - legkésőbb a gyermek három éves korában megszűnik./ A fiúkat férfiak nevelik, a lányokat nők. Háromtól hét éves korukig írni-olvasni tanulnak. Sok a fizikai játék, és ekkor ismertetik meg velük a különféle mesterségeket, hogy kiismerjék miben tehetségesek. Hétéves koruktól kezdenek megismerkedni a tudományokkal. Tanulmányi előrehaladásuk igen gyors, s emellett az elsajátított tudásanyag mennyisége is káprázatos. Ennek ellenére a tananyag megtanulása elég egyszerű számukra a szemléltető oktatásnak köszönhetően. A Városban mindenütt szemléltetőeszközök /táblák, térképek, feliratok, stb./ vannak kiállítva, és ezek között sétálva /Arisztotelész peripatetikus módszeréhez hasonlóan, valószínűleg ez annak hatása a műben/ sajátítják el a tudást. Fontos, hogy mindenkiből lehet minden, a későbbi foglalkozást az egyén hajlamai határozzák meg, s nem a vagyoni helyzet vagy a származás. Ez nem volt jellemző Campanella korára, neki is szegénysége miatt kellett egyházi pályára lépnie, ha tudásvágyát ki akarta elégíteni.

Szellemi életük fontos jellemzője, hogy állandóan javítják, fejlesztik magukat. A tudományosságban páratlanul magas szintet értek el. Erre talán a legjellemzőbb példa, hogy képesek voltak repülő eszköz előállítására. Ismereteiket főként a maguk vizsgálódásaiból szerzik, bár nem zárkoznak el semmi hasznos elől, így minden más ország népének eredményeit felhasználják, ha nekik megfelel.

Ezért töltönek be fontos szerepet a jólképzett követek és kémek.

A világ minden országának történelmét jól ismerik, így tudnak minden jelentősebb történelmi figuráról, kiknek helyes cselekedeteit példaként állítják maguk elé. Természettudományos ismereteik páratlanok, azonban a legfőbb tudomány mégis a metafizika. /A tudományok közötti rangsorállítás igen elterjedt volt a középkori gondolkodóknál, de mondjuk a reneszánsz szerzőknél is - ez is az antik korba nyúlik vissza, pl. Arisztotelész és Platón./ Igen előkelő helyet foglal el a tudományok rangsorában - mint már többször hangsúlyoztam - az asztrológia. Könyvtáraik a lehető legteljesebbek, nagy gondot fordítanak állandó fejlesztésükre, állandóan bővítik őket, akár külföldi szerzők műveivel is.

Az ország milyenségét azonban leginkább életmódjuk határozza meg: az élet minden területén állandóan tevékenykednek, s ez a magyarázata fejlettségüknek. Tevékenységet soha nem az egyéni érdekeknek vetik alá, hanem mindig a közösségnek.